

Sport als beleidsmiddel: zin en onzin

Vasco Lub*

Volgens Ramón Spaaij moeten we leren leven met de ambivalentie van sport. Sport civiliseert én deciviliseert, is zijn conclusie. Toch is het wenselijk het beeld hierover scherper te stellen, met name ten aanzien van de invloed van sport op jongeren. Sport wordt meer dan ooit aangegrepen als beleidsmiddel in grootste-deellijke settings, juist om gedrags-, achterstands- of leefbaarheidsproblematiek tegen te gaan. Het is wellicht zelfs de meest populaire sociale wijkinterventie van dit moment. In vrijwel elke achterstandsbuurt organiseren het lokale jeugdwerk of sportbuurtwerkers voetbaltoernooien, vechtsportlessen of sportieve pleinactiviteiten.

Twee assumpties zijn dominant. Sport wordt in eerste instantie gezien als een effectieve methode om 'risicjongeren' op een positieve manier bij de buurt te betrekken. Het zou antisociaal en (potentieel) crimineel gedrag van risicjongeren tegengaan doordat het een alternatief sociaal milieu vormt waar jongeren positieve normen en waarden aanleren. Daarnaast moet wijk sport de buurtbetrokkenheid van volwassenen vergroten. Het hechtere contact tussen bewoners – ontstaan door ontmoetingen tijdens de sportactiviteiten – zou op termijn ook het sociale leefklimaat in wijken ten goede komen.

In deze bijdrage toets ik deze assumpties en probeer ik tot een eindconclusie te komen over de zin en onzin van sport als beleidsmiddel. Ik baseer me daarbij op een recent afgeronde studie naar de geldigheid van overheidsinterventies op het terrein van buurtleefbaarheid (zie Lub, 2013).¹ In de studie worden populaire beleidsassumpties geconfronteerd met wetenschappelijke inzichten. Over de sociale effecten van sportbeoefening is een grote hoeveelheid literatuur verschenen. Vooral in Noord-Amerika en in Scandinavië heeft de psychosociale analyse van sport zich ontwikkeld tot een volwassen onderzoeksterrein. Wat leveren deze wetenschappelijke inzichten ons op?

Allereerst moeten we concluderen dat sport een veel minder grote impact heeft op het gedrag en de ontwikkeling van kinderen en adolescenten dan veelal wordt aangenomen. Uit de grotere klinische onderzoeken op dit terrein blijkt dat de effectgrootten van het verband tussen sport en (pro)sociaal gedrag van jonge mensen, alsook de verklaarde variantie van de gebruikte statistische modellen, gering zijn (Daniels & Leaper, 2006). Dit betekent dat sport slechts een marginale rol speelt in de ontwikkeling van het emotioneel welzijn en gedragingen van jongens en meisjes: hierin zijn vooral andere factoren bepalend. De beperkte invloed van sport wordt nog eens onderschreven door de longitudinale studie van Hartmann en Massoglia (2007), die geen direct verband vonden tussen sporten in de

* Vasco Lub is zelfstandig onderzoeker en buitenpromovendus, lub@fsw.eur.nl.

jeugd (ongeacht de duur en intensiteit) en algemeen afwijkend gedrag in de (vroege) volwassenheid.

Als het gaat om sport en prosociaal gedrag van jongeren lijkt sport op zich ook niet zozeer de direct oorzakelijke factor, maar is eerder het sociale effect dat ervan uitgaat verantwoordelijk voor eventueel prosociaal gedrag. Een studie van Daniels en Leaper (2006) illustreert bijvoorbeeld dat sporten weliswaar het zelfvertrouwen van jongeren kan verhogen, maar dat met name de waardering van leeftijdsgenoten en het sociale contact dat men ondervindt tijdens het sporten (peer-acceptatie) hierin de bepalende factoren zijn. Bovendien laten evaluaties als die van Gibbons, Ebbeck en Weiss (1995) zien dat positieve uitkomsten van sport vaak louter betrekking hebben op sportprogramma's met een expliciet educatief karakter: de programma's die speciaal zijn opgezet om de morele ontwikkeling van jongeren te verbeteren via een speciaal daarvoor ontworpen onderwijscurriculum, *gekoppeld* aan sportieve activiteiten. Dergelijke resultaten duiden erop dat het niet de sportbeoefening zelf is die aanzet tot morele verheffing, maar dat dit effect pas optreedt wanneer sport in een pedagogisch jasje wordt gestoken (met aanvullende educatie en begeleiding die expliciet gericht zijn op het bevorderen van morele waarden).

Tot slot zijn er uitkomsten die regelrecht ingaan tegen de populaire assumptie van sport als gedragsverbeteraar. Een longitudinale studie van Rees, Howell en Miracle (1990) vond zelfs dat participatie in schoolsport agressief gedrag van jongens *bevordert* en een significante *afname* veroorzaakt in zelfbeheersing. Men kan hier tegen inbrengen dat het gaat om Amerikaans onderzoek. In de Verenigde Staten neemt sport wellicht een wat andere maatschappelijke plaats in dan in Europa, met mogelijk meer nadruk op competitie, beloning van agressie en masculiene waarden. Maar ondanks dit mogelijke verschil in sportbeleving plaatsen dergelijke bevindingen ook in Nederland wel degelijk kanttekeningen bij al te rooskleurige sociale verwachtingen van sport. Zo moeten we op basis van longitudinaal onderzoek vaststellen dat zogenaamde *power sports* (sporten met een hoog 'masculien' gehalte, zoals vechtsporten, boksen en gewichtheffen) gewelddadig en antisociaal gedrag van jongens eerder aanwakkeren dan beperken (Kreager, 2007; Endresen & Olweus, 2005). Enquêteonderzoek van Elling en Wisse (2010), waar ook Spaaij aan refereert, laat weliswaar zien dat jonge vechtsporters juist significant lager scoren op agressietolerantie dan andere sporters, maar dit betrof wel een eenmalige meting met bovendien een minder fijnmazige analyse en vergelijking van interventie- en controlegroepen dan de geciteerde buitenlandse studies. Met name het onderzoek van Kreager en dat van Endresen en Olweus illustreren dat verschillende typen sport heel verschillende uitwerkingen kunnen hebben op gewelddadig gedrag van jonge jongens, en dat deze verschillen mogelijk verklaard kunnen worden door fysiologische aspecten (*heavy contact* of juist niet) en kenmerken van de 'cultuur' die een bepaalde sport met zich meebrengt (bijvoorbeeld bevestiging van masculiene waarden, agressie-belonend of juist niet, invloed van peers et cetera).

Over de plausibiliteit van sport als ontmoetingskader kunnen we kort zijn. Veel studies schetsen een beeld dat op sommige punten ver verwijderd is van beleids-

Vasco Lub

assumpties hieromtrent (zie onder andere Vermeulen, 2010). Hoewel de diverse *playgrounds* in Nederland volop gebruikt worden, zijn ze niet de 'vanzelfsprekende ontmoetingsplekken' zoals beleidsmakers en bestuurders ze graag zouden zien. De voorzieningen worden vrijwel uitsluitend gebruikt door allochtone jongens die reeds bestaande vriendschapsbanden op de veldjes bestendigen: echt nieuwe contacten worden er niet gesmeed, laat staan dat die plaatsvinden tussen volwassenen.

De eindconclusie is dat sport weliswaar kan dienen als pedagogisch vehikel, maar op zichzelf geen gedragsveranderaar is. Het is dus niet zozeer de sportbeoefening zelf die civiliseert, maar het sporten *in combinatie* met morele educatie, het sociale contact dat men ondervindt, en een activiteitenbegeleiding die gericht is op de pedagogische vorming van jongeren. In die zin kan sport dus van waarde zijn om 'risicojongeren' in achterstandswijken te bereiken en in sociale zin toe te rusten. Tegelijkertijd wil ik waarschuwen voor een te lichtvaardige houding ten opzichte van sport als beleidsmiddel. De vermeende intrinsieke kracht van sport moet niet worden veralgemeniseerd. Sport is geen sociaal wondermiddel, en disciplines met een hoog masculien gehalte zoals vechtsporten, boksen en gewichtheffen wakkeren gewelddadig en antisociaal gedrag van jongens eerder aan dan dat ze deze beperken. Wellicht dat dit negatieve effect, zoals Spaaij suggereert, kan worden gecompenseerd door de kwaliteit van trainers, duidelijke regulering en een pedagogische benadering die respect voor anderen benadrukt. Maar zolang hierover onduidelijkheid bestaat, zou ik willen oproepen tot enige voorzichtigheid in het stimuleren van boks- en vechtsportlessen in Nederlandse aandachtswijken. Het is wenselijk dat bestuurders, beleidsmakers en buurtprofessionals de ambivalentie van sport in het oog houden en zorgvuldige afwegingen maken bij haar inzet als beleidsmiddel.

Noot

- 1 Het onderzoek is uitgevoerd in samenwerking met de Erasmus Universiteit Rotterdam, in opdracht van kennisinstituut MOVISIE, dat financiële middelen beschikbaar stelde vanuit het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Literatuur

- Daniels, E., & Leaper, C. (2006). A longitudinal investigation of sport participation, peer acceptance, and self-esteem among adolescent girls and boys. *Sex Roles*, 55: 875-880.
- Elling, A., & Wisse, E. (2010). *Beloften van vechtsport*. Den Bosch: Mulier Instituut.
- Endresen, I.M., & Olweus, D. (2005). Participation in power sports and antisocial involvement in preadolescent and adolescent boys. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 46 (5): 468-478.
- Gibbons, S., Ebbeck, V., & Weiss, M. (1995). Fair play for kids: effects on the moral development of children in physical education. *Res Q Exerc Sport*, 66: 247-255.

- Hartmann, D., & Massoglia, M. (2007). Reassessing the relationship between high school sports participation and deviance: Evidence of Enduring Bifurcated Effects. *The Sociological Quarterly*, 48: 485-505.
- Kreager, D.A. (2007). Unnecessary Roughness? School Sports, Peer Networks, and Male Adolescent Violence. *American Sociological Review*, 72: 705-724.
- Lub, V. (2013). *Schoon, heel en werkzaam? Een wetenschappelijke beoordeling van sociale interventies op het terrein van buurtleefbaarheid.*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- Rees, C.R., Howell, F.M. & Miracle, A.W. (1990). Do High School Sports Build Character? A Quasi Experiment on a National Sample. *The Social Science Journal*, 27 (3): 303-315.
- Vermeulen, J. (2010). Sociaal kapitaal op de playgrounds van de Richard Krajicek foundation. In: F. Kemper (red.), *Samenspel. studies over etniciteit, integratie en sport*. Bennekom: NISB.